Коваленко І. А., кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового гуманітарного інституту Національного Таврійського університету імені В. І. Вернадського

СТРОКИ І ТЕРМІНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Здійснення та захист цивільних прав та інтересів тісно пов'язані з фактором часу. Цивільні правовідносини не існують абстрактно, а виникають, змінюються та припиняються у часі. Для регулювання цивільних відносин використовують певні проміжки часу, які називають строками та термінами.

Актуальність даної теми обумовлюється тим, що своєчасне здійснення і захист порушених прав сприяє досягненню тієї мети, що суб'єкти переслідували, вступаючи в ті чи інші цивільні правовідносини. Дотримання строків і термінів, у тому числі і строків задавнення позову, сприяє стійкості правопорядку, стабільності фактично сформованих між суб'єктами правовідносин. Необхідність дотримання строків обумовлюється тим, що ті чи інші обставини після закінчення тривалого часу не завжди можуть бути встановлені з необхідною вірогідністю, що багато доказів (письмові докази) згодом утрачаються. Усе це спонукує сторони в правовідносинах завчасно виявляти турботу про здійснення і захист своїх прав.

Наслідки закінчення строку позовної давності можуть бути різні. Суд зобов'язаний прийняти до розгляду вимоги про захист порушеного права незалежно від закінчення строку позовної давності [1]. Тому право на пред'явлення позову (право на позов у процесуальному сенсі) не погашається дією позовної давності. У зв'язку з відсутністю будь-яких строків на пред'явлення позову суддя не вправі відмовити у прийнятті заяви або повернути його позивачу, зіславшись на те, що термін давності за позовною вимогою закінчився. Встановлення іншого порядку виключало б можливість законодавчого закріплення правила про захист порушеного права громадянина при відновленні строку давності, пропущеного з поважних причин.

Закінчення строку позовної давності, про застосування якої заявлено стороною у суперечці, є підставою до винесення

судом рішення про відмову в позові [1]. Це правило відображає призначення інституту позовної давності: несвоєчасне пред'явлення позову позбавляє власника права можливості здійснити порушене суб'єктивне право у примусовому порядку. Пропуск строку давності – самостійна підстава для відмови в позові. Але рішення про це може бути прийнято лише після того, коли буде доведено обґрунтованість заявлених позивачем вимог. В іншому випадку суд, який дозволяє спір, повинен відмовити в позові з інших підстав (через порушення форми угоди, недоведеність позовних вимог і т.п.), а не через несвоєчасне пред'явлення позову.

Також наслідок, пов'язаний із закінченням терміну позовної давності, стосується можливості виконання обов'язків, зокрема передачі боржником грошей чи майна за межами строку давності. У відносинах між усіма учасниками цивільного обороту таке виконання вважається правомірним. Більше того, ЦК надає безповоротний характер добровільного виконання: боржник або інша зобов'язана особа не вправі вимагати повернення виконаного, хоч би в момент виконання вони і не знали про те, що давність минула. Чи нестягнені суми кредиторської заборгованості підлягають зарахуванню в прибуток боржника.

У літературі відсутня єдність поглядів з питання про наслідки закінчення строку позовної давності. Одні автори вважають, що із закінченням терміну давності суб'єктивне цивільне право припиняє своє існування [2, с. 253]. На думку інших, закінчення строку давності погашає лише можливість застосування примусових заходів по відношенню до зобов'язаної особи, тоді як саме суб'єктивне право не припиняється. Прихильники цього погляду обґрунтовують існування суб'єктивного права посиланням на наявну можливість його відновлення та захисту, а також правомірність добровільного виконання обов'язку після закінчення терміну давності. Не можна, на їхню думку, ані захистити погашене право, ні виконати неіснуючий обов'язок. Було висказано і таке судження, що власник права із закінченням терміну давності втрачає суб'єктивне право, але не автоматично, з моменту, коли давність минула, а тільки у зв'язку з таким, що відбувся за

рішенням суду про відмову в позові з причини пропуску терміну давності [3, с. 96].

Більш переконливою, на наш погляд, є точка зору, згідно з якою суб'єктивне цивільне право погашається закінченням терміну давності. Суд, встановивши поважність причин, які перешкоджали своєчасному пред'явленню позову громадянином, своїм рішенням про захист порушеного права підтверджує, що у цьому випадку термін давності не був пропущений. Що ж стосується можливого виконання обов'язку, то після закінчення терміну давності воно може бути зроблене тільки добровільно, в силу морального боргу.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. – Київ : Паливода А. В., 2014. – 380 с.

2. Цивільне право України (у запитаннях та відповідях) : Навчальний посібник : практикум / за ред. В. К. Матвійчука, І. С. Тімуш. – Київ : Нац. акад. управління, 2013. – 348 с.

3. Цивільне право України. Загальна частина / за ред. проф. І. А. Бірюкова і Ю. О. Заіки. – Київ : Алерта, 2014. – 510 с.

Боровська І. А., кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

КАТЕГОРІЯ «ДОБРОСОВІСНІСТЬ» У КОНТЕКСТІ ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРОЦЕСУАЛЬНИМИ ПРАВАМИ

Зловживання правом є однією з актуальних проблем юридичної науки та практики, у тому числі і цивільного процесуального права. Відповідна проблематика є предметом досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Існування такого явища, як недобросовісне здійснення учасниками цивільного процесу процесуальних прав і обов'язків пов'язане з відсутністю у цивільному процесуальному законодавстві дефініції «зловживання цивільним процесуальним правом», а також чітких критеріїв визначення поведінки учасників цивільного процесу недобросовісною, що призводить